

Particularități în prelucrarea informației la tinerii cu comportament antisocial

Abstract

Particularities in the information processing of the young persons with antisocial behaviour tendencies

Cognitive styles have not been included until now in the cognitive models elaborated for the antisocial behaviour. The purpose of the present study is to reveal some theoretical and pragmatic advantages of considering the cognitive style construct in explaining the antisocial behaviour occurrence and in finding more efficient ways for its treatment. It is argued that some poles of stylistic dimensions like cognitive complexity, concrete vs. abstract thinking, field dependence vs. field independence, leveler vs. sharpener could facilitate the manifestation of the antisocial behaviour in specific contexts.

Pentru a explica comportamentul antisocial, în general, și cel agresiv, în particular, s-au elaborat în ultimele decenii o serie de teorii și modele cognitive. În funcție de natura factorilor explicativi invocați și de natura fenomenelor considerate, ele s-ar putea încadra în mai multe tipuri. Unele se bazează pe concepțiile asupra etapelor de parcurs în prelucrarea informației (în cazul de față a celei de natură socială), schemele cognitive având un rol central ca factor explicativ (Huesmann, 1997; Anderson et al., 1996; Berkowitz, 1989; Zillman, 1994 citați în Baron, Byrne și Johnson, 1998). În cadrul acestei categorii de modele se disting cele care se concentrează pe particularitățile în prelucrarea informației în cursul diferitelor etape de rezolvare a problemelor de natură socială. Ele pun accentul pe tendințele atribuționale, de interpretare a indiciilor din mediul social, și pe tendințele în generarea și evaluarea soluțiilor. Apariția unor astfel de tendințe fost pusă pe seama formării unor scheme cognitive și, de asemenea, pe seama unor deficiențe în formarea anumitor deprinderi (Dodge, 1986, citat în Perry, Perry și Kennedy, 1992). Un alt tip de modele cognitive se concentrează asupra factorilor cognitivi care mediază comportamentele agresive viitoare în raport cu cele anterioare, prin

intermediul mecanismelor de autojustificare a actului agresiv (vezi Brehm și Kassin, 1990).

Nici unul dintre modelele cognitive ale comportamentului antisocial din cele întâlnite în literatura de specialitate nu include însă ca factori explicativi stilurile cognitive, definite ca tendințe, preferințe generale de a prelucra informația într-un anumit mod.

Caracterizarea activității cognitive a indivizilor din punct de vedere stilistic ar putea avea consecințe de ordin teoretic și practic asupra studiului comportamentului antisocial. Teoretic, stilurile cognitive ar putea juca rolul unor variabile moderatoare pentru unii dintre factorii identificați ca fiind importanți în apariția comportamentului antisocial. Preferința pentru prelucrarea informației corespunzătoare unui anumit pol stilistic s-ar constitui atunci ca un factor de risc în dezvoltarea tendințelor înspre un comportament antisocial în anumite contexte. Ca urmare, ea ar putea explica, parțial, și dependența de context a influenței exercitate de anumiți factori, direcția efectului lor schimbându-se funcție de situație. Tot din punct de vedere teoretic, cercetarea stilurilor cognitive în contextul comportamentului antisocial s-ar integra în eforturile care se fac recent de a afla căile diferite prin care se dezvoltă la anumiți indivizi, anumite tipuri de comportament antisocial, adică așa numita analiză a căii de dezvoltare a comportamentului antisocial (Loeber și Hay, 1997). De asemenea, ea ar putea sluji interpretării rezultatelor obținute la alte probe folosite cu scopul diagnozei și prognozei pentru indivizii cu tendințe spre comportamentul antisocial. Stilurile cognitive ar putea fi invocate și pentru a explica particularitățile în prelucrarea informației sociale identificate la persoanele cu comportament agresiv (Dodge, 1986, citat de Reine, 1993), particularitățile în dezvoltarea moralității, în formarea imaginii, concepției de sine, a modelului lumii în funcție de care astfel de persoane își reglează comportamentul. Luarea în considerare a stilurilor cognitive ca factor explicativ ar implica recunoașterea faptului că pentru a soluționa o problemă de natură socială într-un mod considerat a fi

acceptabil social, nu e importantă doar capacitatea de a elabora și a pune în practică acea soluție, ci și capacitatea și dorința de a investi efort pentru a o aplica într-o anumită situație. De altfel, un studiu realizat de Pont (1995) arată că cei cu tendință spre comportamente agresive nu prezintă deficite în ceea ce privește capacitatea de a genera soluții, ci au o preferință pentru anumite tipuri de soluții. Această preferință ar putea fi pusă în legătură cu prezența anumitor stiluri cognitive. Pe scurt, stilurile cognitive, care se consideră a fi deja conturate la vârsta adolescenței, ar aduce o contribuție importantă la înțelegerea proceselor care conduc la apariția comportamentelor antisociale.

Din punct de vedere practic, considerarea factorilor stilistici ar aduce beneficii în diagnosticul diferențial (pentru diferitele forme ale comportamentului antisocial), ar contribui la elaborarea de noi probe de identificare a celor cu tendințe spre comportamentul antisocial și la interpretarea celor folosite până acum. Stilurile cognitive ar fi importante și în elaborarea strategiilor de intervenție, astfel încât acestea să fie adecvate stilului de prelucrare a informației a persoanei aflată în tratament.

Deși puțin numeroase, câteva cercetări au condus la rezultate care, direct sau indirect, ar putea fi folosite în direcția susținerii existenței unei legături între particularitățile individuale în prelucrarea informației și comportamentul antisocial.

Dodge și Newman (1991, în Reine, 1993) au obținut date care vin în sprijinul ipotezei potrivit căreia copiii agresivi tind să folosească mai puțin stimulii din mediu pentru a media propriul comportament, codând probabil mai puțin acest gen de stimuli. Astfel de date ar putea sta la baza formulării unei ipoteze privind legătura între independența de câmp, ca dimensiune stilistică, și comportamentul agresiv, plecând de la presupunerea că cei cu un stil caracterizat prin independența de câmp ar coda mai puțin indicii din mediu.

Vernon (citată de Gardner, 1966), evidențiază o legătură între mecanismele de apărare și de coping și polii dimensiunii cognitive egalizator - diferențiator. Egalizatorii ar tinde să folosească represia, pe când diferențiatorii ar tinde mai mult înspre un comportament agresiv.

Farrington (1992) evidențiază legătura dintre comportamentul antisocial și o capacitate scăzută pentru gândirea abstractă. În legătură cu aceste date, cercetările ar trebui să clarifice dacă e vorba de incapacitatea de a gândi abstract sau e mai degrabă vorba de o preferință pentru gândirea concretă, lucru care ar justifica punerea în legătură a acestui comportament cu dimensiunea stilistică abstract-concret.

Reine (1993), citând o serie de studii, explică comportamentul antisocial prin prezența la persoanele cu un astfel de comportament a unor disfuncționalități ale emisferei stângi, care ar conduce la deficite în comunicare. Dacă o astfel de relație s-ar adevăra, acest lucru ar putea implica și existența unei asocieri între particularitățile în prelucrarea informației care decurg din asimetria în funcționarea celor două emisfere și comportamentul antisocial.

Davidson și Journeaux (1991, în Colby și Damon, 1992) remarcă faptul că dezvoltarea morală (al cărei nivel influențează apariția comportamentelor antisociale) pare a fi susținută de un stil de interacțiune cu alții deschis, generativ, autoreflexiv, astfel încât acțiunile morale să se închege într-un sistem stabil și flexibil. Un stil cognitiv caracterizat prin complexitate cognitivă consider că ar favoriza stilul de interacțiune menționat mai sus. De asemenea, Berzonsky, Rice și Neimeyer (1990, în Jones, 1994) stabilesc, printr-o cercetare experimentală, o legătură între cele patru niveluri ale dezvoltării identității de sine propuse de Marcia (1966, în Jones, 1994) și stilurile cognitive. Cei aflați doar în primul stadiu al formării identității de sine, cel difuz (când individului îi lipsește orice dorință de căutare a identității de sine, îi lipsește hotărârea de a se implica în realizarea unui scop sau în respectarea unei valori), în rândul cărora s-ar găsi conform autorilor citați mai sus cel mai mare procent de

persoane cu comportament antisocial, s-ar caracteriza printr-o concentrare redusă a atenției, printr-o orientare prin evitare, represie și complexitate cognitivă redusă, adică ceea ce ei numesc stil cognitiv difuz.

Witkin (1965) a căutat și el să demonstreze o legătură între formarea identității și stilul cognitiv. Invocând date experimentale, el susține că persoanele cu stil cognitiv global sau cele dependente de câmp vor întâmpina dificultăți în formarea identității și nu se vor lupta pentru menținerea ei. Nivelul scăzut al diferențierii cognitive la acești indivizi ar determina un nivel mai crescut de dependență și adoptarea unor mecanisme de coping nespecifice (represia generalizată, exprimarea indirectă a sentimentelor, îndreptarea ostilității către sine). În schimb, la persoanele cu un grad de diferențiere crescut (caracteristic polilor stilistici analitic și independent de câmp) s-ar putea constata manifestări mai directe ale agresivității, în contextul efortului de menținere a identității, adoptând mecanisme de coping specifice (proiecția, ostilitatea orientată spre exterior). În legătură cu importanța stilului cognitiv, Witkin (1965) remarcă faptul că acesta, fiind o reflecție a unor aspecte profunde ale alcătuirii psihice, se regăsește în cadrul unei varietăți de categorii nosologice, putându-se depăși astfel nivelul comportamentului manifest, accentul punându-se pe caracterizarea dinamică. În consecință, s-ar putea deduce că evaluarea stilului cognitiv ar putea sluji mai degrabă unui diagnostic diferențial și pentru aprecierea potențialului de schimbare printr-o anumită procedură psihoterapeutică. Această observație ar putea fi valabilă și în cazul diferitelor forme de agresivitate, care ar putea fi puse în legătură cu stiluri de coping și cognitive specifice. Nu ne putem aștepta, în cele mai multe cazuri, să apară corelații între diverse stiluri cognitive și nivelul agresivității sau diferitele forme de comportament antisocial, fără ca să se ia în considerare contextul, situațiile în care se află persoanele studiate.

Schroeder, Driver și Steufert (1967) și Harvey (1967) au identificat patru tipuri de structuri cognitive, care se caracterizează prin niveluri

diferite de prelucrare a informației descrise pe două dimensiuni: concret - abstract și grad de complexitate (integrare, discriminare și diferențiere). În general, pe linia realizării unui diagnostic diferențial, se poate emite ipoteza că structurile caracterizate printr-un nivel de complexitate cognitivă scăzută ar predispuce înspre o agresivitate de tip reactiv, iar cele cu un nivel crescut de complexitate înspre o agresivitate de tip proactiv (Dodge și Coie, 1987, în Davidson și Neale, 1994).

Cele două forme ale agresivității amintite mai sus ar putea fi puse în legătură și cu alte dimensiuni ale stilului cognitiv: impulsivitate - reflexivitate, dependență de câmp - independență de câmp, nivel de automonitorizare (Wyer și Radvansky, 1999).

Unele tipuri de control cognitiv (Klein, 1970), care stau la baza definirii stilurilor cognitive, ar putea fi și ele asociate cu predispoziția pentru comportamente antisociale. Întinderea domeniului de scanare a informației ar fi unul dintre ele. Un domeniu îngust, ar scădea probabilitatea verificării propriilor judecăți (prin cantitatea redusă de informații luate în considerare), lucru care ar favoriza o agresivitate reactivă în situațiile în care ea apare ca răspuns la o interpretare greșită a situației. De asemenea, un astfel de tip de control ar face mai dificilă formarea unei identități, în lipsa unei explorări suficiente a informației din mediu. Controlul cognitiv caracterizat prin opoziția egalizare - diferențiere va avea efecte diferite, funcție de context. Astfel, un egalizator ar putea avea tendința de a generaliza stimulii care s-au asociat cu declanșarea comportamentelor agresive, lucru care ar conduce la o creștere a frecvenței acestor comportamente. Diferențiatorii ar fi mai înclinați să accentueze contrastul între propria poziție sau informație pe care o dețin și informațiile incongruente care vin din exterior sau pozițiile opuse. Această accentuare a gradului de opoziție ar putea duce în cadrul relațiilor interpersonale la conflicte mai frecvente, care se pot însoți adesea de reacții violente.

Relevanța stilurilor cognitive pentru studiul comportamentelor antisociale se poate evidenția și în contextul specific al conturării unor stiluri, strategii specifice de soluționare a conflictului. După Perry, Perry și Kennedy (1992) modul în care se percep evenimentele din cursul unui conflict determină aproape sigur dacă conflictul va escalada în agresiune. Se poate presupune că stilul cognitiv (mai ales complexitatea cognitivă) ar putea influența acest mod de percepție. Ca urmare, agresiunea nu ar fi un răspuns inevitabil în cursul unui conflict, apariția ei putând fi influențată și de un anumit stil în prelucrarea informației.

Se poate conchide, plecând de la datele obținute de diverșii autori citați, că există, într-o oarecare măsură, premisele inițierii unui studiu mai amplu al unor legături între comportamentul antisocial și diverse dimensiuni ale stilului cognitiv. Reușita unui astfel de demers ar aduce, după cum s-a văzut mai sus, beneficii de ordin teoretic și practic. Cercetările ulterioare ar trebui să determine în ce măsură sunt îndreptățite speculațiile făcute în această lucrare pe marginea datelor din studiile citate. Astfel de cercetări vor fi însă dificil de realizat practic. Aceasta pentru că, deși existența diferențelor individuale în modul de desfășurare a proceselor cognitive este relativ bine documentată și ea are, intuitiv, numeroase consecințe practice, constructul de stil cognitiv nu are o bază teoretică unitară. Prin urmare, lipsește și acordul cu privire la metodele cele mai bune de evaluare a dimensiunilor stilistice și lipsesc și instrumentele de lucru care să permită o plasare mai precisă a persoanelor pe aceste dimensiuni.

Bibliografie

Baron, R.A., Byrne, D., Johnson, B.T. (1998). Exploring Social Psychology, Boston: Allyn and Bacon

Brehm, S.S., Kassir, S.M. (1990). Social Psychology. Boston: Houghton Mifflin Company

Colby, A., Damon, W. (1992). *Some Do Care. Contemporary Lives of Moral Commitment*, New York: The Free Press

Davidson, G.C., Neale, J.M. (1994). *Abnormal Psychology*. New York: John Wiley and Sons

Farrington, D.P. (1992). *Juvenile delinquency*. În J.C. Coleman (Ed.), *Current issues in the socialization of young people*. London: Routledge

Gardner, R.W. (1966). *Differences in Cognitive Structure*. În P.B. Warr (Ed.), *Thought and Personality*, Ringwood: Penguin Books, 1970

Harvey, O.J. (1967). *Conceptual Systems and Attitude Change*. În P.B. Warr (Ed.), *Thought and Personality*, Ringwood: Penguin Books, 1970

Huesmann, L.R. (1997). *Observational Learning of Violent Behavior. Social and Biosocial Processes*. În A. Reine, P.A. Brennan, D.P. Farrington și S.A. Mednick (Eds.), *Biosocial Bases of Violence*, New York: Plenum Press

Jones, R.M. (1994). *Curricula Focused on Behavioral Deviance*. În S.L. Archer (Ed.), *Interventions for Adolescent Identity Development*, Thousand Oaks: Sage Publications

Klein, G. (1970). *Perception, Motives, and Personality*. New York: Alfred A. Knopf

Loeber, R., Hay, D. (1997). *Key Issues in the Development of Agression and Violence from Childhood to Early Adulthood*, *Annual Review of Psychology*, 48, 371-410

Perry, D.G., Perry, L.C., Kennedy, E. (1992). *Conflict and the development of antisocial behavior*. În V.S. Carolyn, W.W. Hartup (Eds.), *New York: Cambridge University Press*

Pont, H.B. (1995). *Maladjustment and socio-cognitive problem solving: The validity of quantitative and qualitative assessment*, *British Journal of Clinical Psychology*, 34, 53-65

Reine, A. (1993). *The Psychopathology of Crime: Criminal Behavior as a Clinical Disorder*, San Diego: Academic Press

Schroeder, H.M., Driver, M.J., Steufert, J. (1967). *Levels of Information Processes*. In P.B. Warr (Ed.), *Thought and Personality*, Ringwood: Penguin Books, 1970

Sternberg, R.G. (1996). *Styles of thinking*. In P.B. Baltes, U.M. Staudinger (Eds.) *Interactive minds. Life-span perspectives on the social foundation of cognition*. Melbourne: Cambridge University Press

Wyer, R.S., Jr., Radvansky, G.A. (1999). *The Comprehension and Validation of Social Information*, *Psychological Review*, vol. 106, 89-118